

Hur lär man sig svenska som vuxen?
Myndigheten för skolutveckling 2003

ISBN: 91-85128-80-5
ISSN: 1651-9787 2004:14

Bilder: Johan Wingborg
Grafisk form: Mera text & form

Beställningsadress:
Liber Distribution
162 89 Stockholm
Tfn: 08-690 95 76
Fax: 08-690 95 50
E-post: skolutveckling@liber.se
Beställningsnr: U04:064

Förord

Detta häfte är ett särtryck av en del i stödmaterialet Samarbete, arbetssätt och språkinläring inom sfi som finns publicerad på www.skolutveckling.se/vux/sfi. Stödmaterialet i sin helhet avser att stödja utvecklingen av nya samarbetsformer mellan sfi-verksamheten och andra aktörer inom integrationsarbetet i syfte att stärka sfi-deltagarnas språkinläring och att öka deras möjligheter på arbetsmarknaden. De tre delarna kompletterar varandra:

- Samarbete – möjligheter och hinder
- Arbetssätt för sfi i samverkan
- Hur lär man sig svenska som vuxen?

Det övergripande syftet är att de tillsammans ska ge inspiration och bidra till att effektivisera introduktionen av nyanlända och att utveckla samarbetsformer som underlättar för individen att bli delaktig i samhället.

”Hur man lär sig svenska som vuxen” vänder sig till alla som möter människor som talar svenska som sitt andraspråk t. ex komvuxlärare och arbetsförmedlare, men speciellt till praktikhandledare för sfi-studerande.

Skriften ger en lättillgänglig beskrivning av språkinlärningsprocessen. Skriften har utvecklats av Nationellt centrum för sfi och svenska som andra språk. Ansvarig projektledare har varit Eva Jönsson, Skolverket.

Uppdraget att medverka till utveckling av sfi övergick den 1 mars 2003 till Myndigheten för skolutveckling.

Mats Ekholm
Generaldirektör

Kjell Hedwall
Avdelningschef

Om språk

Språket är nödvändigt för kommunikation mellan människor, för samarbete och för kultur – ja, för det mesta i människors liv. Genom språket kan vi uttrycka vad vi lärt oss och vet, vad vi ser och hör, tänker och känner, hoppas och vill. Med dess hjälp kan vi förmedla allt detta till andra och påverka personer vi möter. Vi behöver också språket för att fantisera och föreställa oss något som inte finns här och nu.

Alla människor har ett modersmål. Många har dessutom tillägnat sig ytterligare ett eller flera språk som de behärskar i högre eller lägre grad. Det är alltså vanligt att vara tvåspråkig eller flerspråkig. I de flesta länder är det ett naturligt tillstånd att flera språk lever sida vid sida. Man räknar med att det i världens 192 länder finns cirka 6000 språk.

Det svenska språket är släkt med de flesta andra europeiska språk och dessa härstammar från ett gemensamt urspråk, indoeuropeiskan. Språken inom den indoeuropeiska språkfamiljen innehåller flera ord som liknar varandra. För ungefär 1000 år sedan utvecklades svenska till ett eget språk, skilt från grannspråken danska och norska.

Nu talas svenska av omkring nio miljoner människor. Det kan jämföras med mandarin (i Kina), som talas av cirka 700 miljoner och engelska, som talas av omkring 320 miljoner.

Vad innebär det att kunna ett språk?

I vanliga fall reflekterar vi kanske inte så mycket över vad det egentligen innebär att kunna ett språk, men när vi försätts i en situation där vi ska lära oss ett nytt språk blir det aktuellt att fundera över det.

Att kunna ett språk innebär oändligt mycket mer än bara kunskap om ord,

uttal och grammatik. Man måste kunna väva samman orden till längre sammanhängande enheter. Man måste kunna klara av att uttrycka olika funktioner i språket, som att lova, varna, protestera, skämta med mera. Man måste kunna knyta och upprätthålla kontakter, inhämta och ge information, uttrycka känslor och önskningar, framföra åsikter och formulera slutsatser.

Det gäller också att veta hur språket används i olika sociala sammanhang,

*Mir Rageq Sediqi
under sfi-undervisning.*

vad som bör sägas till vem i en viss situation och hur det kan sägas, exempelvis vem man hälsar på, hur man hälsar, när man ska tala eller vara tyst och vilka samtalsämnen som är lämpliga. Det handlar om oskrivna regler för kommunikation, vilka delvis är gemensamma inom en kultur och delvis är olika, beroende på ålder, kön, social tillhörighet etc. En person som kan använda alla sina kunskaper i språket på ett ändamålsenligt sätt hittar lätt och snabbt de rätta orden och språket fungerar då som ett effektivt verktyg i en mängd olika sammanhang i livet.

Vad är det för skillnad på ett modersmål och ett andraspråk?

Det första språk som barnet lär sig kallas modersmål, ibland benämnt förstaspråk, och det språket brukar vara etablerat före treårsåldern. Om ett barn lär sig ytterligare ett språk i mycket tidig ålder kan man säga att barnet har två modersmål.

Man brukar tala om andraspråk när det gäller ett språk som en person lär sig efter modersmålet, d.v.s. efter treårsåldern. Det språket kallas för andraspråk, även om det kanske är det tredje, fjärde eller femte språket som individen lär sig. I regel handlar det om det språk som talas av majoritetsbefolkningen i det omgivande samhället. Svenska är alltså ett andraspråk för en person som bor i Sverige och har ett annat modersmål än svenska. Det kan röra sig om någon som har flyttat till Sverige i vuxen ålder, men det kan också röra sig om någon som är född i Sverige och möter svenska språket i förskolan.

Är andraspråk och främmande språk samma sak?

Främmande språk, idag även benämnt moderna språk, är språk som man oftast lär sig i skolan, kanske för att bättre klara exempelvis turistresor och affärskontakter i ett annat land. I Sverige är tyska, franska och spanska typiska främmande språk.

Svenska är ett andraspråk för den som bor i Sverige och har ett annat modersmål än svenska. Eftersom andraspråket talas allmänt i samhället behöver andraspråkstalaren behärska språket så att det fungerar i många skiftande sammanhang: på arbetet, i studierna, i grannskapet, i affären och i de olika roller man har, t.ex. som förälder, som samhällsmedborgare, som konsument.. Alltså innebär det ett mycket stort arbete att tillägna sig ett andraspråk. Det behövs t.ex. ett ordförråd på cirka 25 000 till 30 000 ord för att man ska kunna läsa en vanlig dagstidning!

Om att lära sig språk

Det finns en del likheter mellan hur man lär sig sitt modersmål och ett andraspråk. Båda lär man sig genom att använda språket i kommunikation med andra. Den bästa förutsättningen för att utveckla ett språk är när det finns ett behov av att samtala med andra, alltså när man genuint önskar kommunicera. Innehållet ska vara förståeligt och ha betydelse för inläraren och det ska handla om något angeläget. Kort sagt lär man sig ett språk i ett funktionellt sammanhang.

Modersmålet används i regel i hemmet och barnet lär sig detta språk på ett relativt omedvetet sätt. Grunderna i modersmålet finns som regel redan när barnet börjar skolan. Det innebär att ett barn som börjar skolan har ett ordförråd på cirka 8 000 ord och har utvecklat en mängd andra grundläggande språkliga färdigheter. I skollåldern byggs språket ut ytterligare. Ordförrådet ökar med i genomsnitt några tusen ord per år och barnet lär sig foga samman mer komplicerade yttranden till längre sammanhängande texter. Efter gymnasiet kan ordförrådet mycket väl omfatta uppåt 40 000 ord.

Vad är skillnaden mellan andraspråk och modersmål?

När man lär sig ett andraspråk som vuxen är den intellektuella mognaden större och den sociala situationen annorlunda. Kravet blir därmed också högre att språket ska fungera i olika situationer som man ställs inför.

Som andraspråksinlärare har man redan tillägnat sig ett språk, och det har en viss betydelse vilket detta språk är. Det innebär att det kan vara svårare att hitta rätt ord, uttryck och böjningsmönster om modersmålet ligger långt ifrån det nya språket.

En annan skillnad är att nästan alla människor lär sig att behärska sitt modersmål helt och fullt. När det gäller ett andraspråk däremot når olika personer olika långt.

Vid andraspråksinläring behöver man stöd och hjälp att upptäcka detaljer i det nya språket, så att det man säger eller skriver uppfattas som "rätt" av dem som har språket som modersmål. När inläraren får sådant stöd kan språket utvecklas vidare och mot en högre språknivå.

*Harriet Westlund övar tal
med Azie Yemane.*

Hur lång tid tar det för en vuxen att lära sig svenska?

Det är svårt att svara på, eftersom det är en mängd olika faktorer som påverkar inlärningsprocessen. Något som har avgörande betydelse är motivationen, vilket i sin tur beror på en mängd faktorer: Har man för avsikt att stanna i Sverige eller inte? Känner man sig delaktig i samhället?

Det går också i regel snabbare för en person som talar ett modersmål som är nära släkt med svenska, kan flera språk, är ung och träffar många svenskar. Studiebakgrunden har en stor betydelse och självklart har man som högt utbildad vissa fördelar, eftersom man är van att studera. Många kortutbildade kan snabbt lära sig att tala och förstå svenska men behöver oftast längre tid för att nå en hög nivå i läsning och skrivning.

Forskningen visar att det också är viktigt att komma i kontakt med ett rikt och varierat språk. Det gäller att ta vara på alla tillfällen att använda språket: att lyssna, samtala, läsa och skriva. Genom att kommunicera så mycket som möjligt och våga använda det språk man kan, samtidigt som man hela tiden pröva nya former, ord och strukturer, gör inläraren nya landvinningar i språket. Det är också väsentligt att omgivningen är trygg och att man möts av en välvillig och respektfull attityd. Ju bättre stöd av den man talar med, desto mer språk lär man sig.

Man ska tänka på att andraspråkinläring verkligen är en långsiktig process. Det gäller att successivt bygga upp ett helt nytt språkssystem som fungerar i såväl arbetsliv som privatliv, både muntligt och skriftligt. Allt från vardagens små problem till livsviktiga och mycket komplicerade frågor ska kunna uttryckas på det nya språket.

Vad är särskilt svårt i svenska språket?

Att lära sig ett nytt språk innebär alltid ett stort arbete. Men det finns en del drag i svenska språket som vållar särskilda svårigheter.

Svenska är ett ovanligt vokalrikt språk. Medan många språk i världen bara har fem vokalljud, har svenska språket ett tjugotal! U- och Y-ljudet är särskilt ovanliga. Det är inte konstigt att det blir svårt för andraspråksinlärare att uttala just dessa ljud. Svenskans konsonantkombinationer, till exempel spr och skr, kan också vålla problem. Den svenska talmelodin (prosodin) är också mycket speciell och därmed besvärlig att lära sig.

En annan svårighet är det svenska ordföljdsmonstret, som är ovanligt bland världens språk. Att behärska denna ordföljd lär man sig sent. Därför möter vi många andraspråkstalare som gör fel av typen "I går jag var på bio".

När det gäller ordförrådet har svenska språket många s.k. homonymer, det vill säga sådana ord som både uttalas och skrivs på samma sätt, men har olika betydelser. Exempel på homonymer är våg – väg och val – val. En annan förrådsk ordgrupp i svenska är de s.k. partikelverben, t.ex. gå bort, gå igen, gå ihop, gå på, gå till, gå under, gå åt och gå över. Det till synes enkla verbet gå får med de olika partiklarna helt olika betydelser.

Kan barn uppnå en högre språknivå i svenska än vuxna?

Generellt kan man säga att ju tidigare man börjar, desto större chans är det att uppnå en hög slutnivå i svenska. Det är också så att den individuella variationen är större för vuxna än för barn när det gäller vilken slutnivå man når.

Det tar ett till två år för barn att tillägna sig ett andraspråk så att de kan klara vardagliga samtal i enkla situationer. Barn lyckas ofta få ett i stort sett perfekt uttal på denna korta tid. De låter således ofta som infödda barn i samma ålder, men de förväntas inte använda språket i lika krävande situationer som vuxna, och klarar sig därför med enklare strukturer och ett ganska begränsat ordförråd. Många tror kanske därmed att barnen kan mycket mer än de egentligen kan. På den här nivån saknas emellertid fortfarande mycket innan språket fungerar fullt ut som ett tankeredskap. Det anses ta ytterligare fem till åtta år innan andraspråket fungerar så bra att barnet kan föra komplicerade resonemang om abstrakta ting t.ex. i skolans undervisning.

När det gäller vuxna är det så många faktorer som påverkar inläringen att det är svårt att ange någon tid för att lära sig språket. De individuella skillnaderna är mycket stora.

Kan en vuxen lära sig svenska utan brytning?

De allra flesta vuxna som lär sig svenska kommer alltid att ha en brytning. Språkforskarna säger att om man har börjat lära sig språket efter tjugooårsåldern är det ytterst ovanligt att få en brytningsfri svenska. Man kan dock ha ett precis lika effektivt språk med brytning som utan brytning. Det har alltså inte någon betydelse för kvaliteten på språket utöver just uttalet. Det är bara så att modersmålet ”skiner igenom”, precis som när svenskar talar engelska.

I Sverige har vi varit ovana att höra vårt modersmål talas med brytning och toleransen mot brytning är kanske därför inte så stor. Engelsmän och amerikaner har däremot varit vana att höra sitt modersmål talas med brytning och är ofta toleranta mot engelska med brytning. Undersökningar har visat att toleransen i Sverige är olika gentemot svenska med olika typer av

brytning. Var och en kan fundera på hur man förhåller sig till svenska som talas med exempelvis engelsk, spansk och arabisk brytning.

Idag har det blivit allt vanligare att vi använder ett annat språk än modersmålet inom yrkeslivet, oavsett om vi har svenska eller något annat språk som modersmål. Då och då behöver vi på arbetet ta till engelska eller något annat språk som vi talar med brytning. Vad som krävs är ofta en funktionell språkfärdighet, d.v.s. att språket fungerar i olika situationer, och det är möjligt även om man talar med brytning. Krav på svenskkunskaper för olika anställningar, utbildningar etc. bör därför formuleras på ett konkret sätt och beskriva vilka situationer svenska språket kommer att användas i.

Lär man sig svenska bäst i skolan eller på jobbet?

Det bästa är faktiskt en kombination av båda. Tidigare ansågs det att invandrare bäst lärde sig svenska direkt på arbetsplatsen. Därefter följde en period då invandrare först skulle lära sig språket till en viss nivå och sedan gå ut i arbetslivet. Nu vet forskarna mer om vad som är gynnsamt för språkutveckling – inläraren behöver dels få medveten kunskap om språket, vilket man kan få i skolan, dels få använda språket i verkliga livet, det vill säga i vardagsliv och arbetsliv.

De flesta andraspråksinlärare behöver undervisning i språket för att få goda resultat. I undervisningen blir man uppmärksam på aspekter i språket som man annars inte skulle lägga märke till. Men inläraren måste också förankra språket i det omgivande samhället och ha kontakt med språket i ett naturligt sammanhang, exempelvis på jobbet. En förutsättning för detta är att man verkligen får tillfälle att använda språket på arbetsplatsen.

Om sfi-utbildningen

Sfi, svenskundervisning för invandrare, är en grundläggande utbildning i det svenska språket och om det svenska samhället för vuxna som inte har svenska som modersmål.

Under 60-talet ökade invandringen till Sverige och det blev angeläget att dessa nya invandrare skulle få lära sig svenska. En försöksverksamhet i form av studiecirkelar på studieförbunden drogs igång. Under den här perioden var utbildningen ofta förlagd till arbetsplatserna. I början av 70-talet infördes rätten att läsa svenska på arbetstid. Då hade också sfi-verksamheten omorganiserats, vilket innebar att man antingen studerade sfi vid ett AMU-center eller på ett studieförbund. Detta fortsatte under hela 70-talet. Situationen var dock inte tillfredsställande. Organisationen var splittrad, det fanns inga klart definierade mål och kompetenskraven på lärarna var otydliga.

En kommitté tillsattes och i mitten av 80-talet kom den första stora sfi-reformen och med den, hoppades man, en förbättrad struktur. Reformen skulle också bidra till utökad forskning inom området. Arbetet med att förbättra sfi-utbildningen pågår fortfarande idag, för att vuxna fortare ska komma ut på arbetsmarknaden och bli delaktiga i det svenska samhället.

Vem har ansvar för sfi?

Kommunen har ansvar för att de som bor i kommunen och har rätt till sfi också får utbildningen. Tidigare var det kommunerna som anordnade sfi, men nu har flera kommuner lagt ut utbildningen på externa utbildningsanordnare, kommunala såväl som privata. Kommunen har dock fortfarande ansvar för

utbildningens kvalitet, oavsett anordnare, och är dessutom skyldig att se till att den som anmält sig får påbörja undervisningen inom tre månader.

Vem får delta i sfi-utbildningen?

Alla som är över 16 år, som inte har grundläggande kunskaper i svenska och är folkbokförda i en kommun är berättigade till sfi. Ungdomar i åldrarna 16 till 19 år kan studera sfi inom gymnasieskolans individuella program. Analfabeter och kortutbildade invandrare kombinerar sfi-utbildningen med läs- och skrivundervisning inom den grundläggande vuxenutbildningen.

Hur länge får man studera sfi?

När man har påbörjat en kurs i sfi har man rätt att fullfölja den. Hur lång tid det tar är väldigt olika och beror på varje persons behov, förutsättningar, studiebakgrund med mera. För vissa kan det röra sig om ett par månader och för andra flera år. Det finns för närvarande ett riktvärde för undervisningen på 525 timmar. Riktvärdet får överskridas eller underskridas beroen-

*Wassim Saad Gerges och
Ho Mimb Ngoc vid datorn.*

de på det antal timmar deltagaren behöver för att uppnå de kunskapsmål som anges i kursplanerna.

Studerar man sfi på heltid?

Kommunen bör erbjuda sfi-studier på hel- eller deltid, beroende på varje deltagares situation och möjligheter. I ett individanpassat system kan sfi-studierna kombineras med teoretiska ämnen inom grundläggande eller gymnasial vuxenutbildning, praktik eller med yrkesinriktade kurser.

Hur ser sfi-utbildningen ut?

Alla som studerar sfi har inte samma mål. Någon vill ut i arbetslivet, någon vill skaffa sig en yrkesutbildning och ytterligare någon vill studera vid högskola/universitet. För att bättre tillgodose deltagarnas skiftande bakgrund och mål har sfi-utbildningen förändrats. Sedan januari 2003 finns nya kursplaner; kurs A, B, C och D. Sfi består av tre olika studievägar, sfi 1, sfi 2 och sfi 3. De olika studievägarna kännetecknas av att de har olika studietakt.

Sfi 1 vänder sig till deltagare som inte kan läsa, kanske helt saknar utbildning, eller endast har mycket kort, eller splittrad utbildning. Denna studieväg leder till att den studerande når grundläggande kommunikationsförmåga på svenska, så att den studerande kan klara sitt vardagsliv på ett tillfredsställande sätt. Deltagarna kan efter sfi 1 gå vidare till sfi 2.

Sfi 2 vänder sig till deltagare som är relativt kortutbildade, men även till högutbildade som av olika skäl behöver studera i långsammare takt. Efter sfi 2 ska den studerande kunna fungera som en aktiv samhällsmedborgare, klara av språkligt anpassad yrkesutbildning eller förvärvsarbete inom sitt yrkesområde. Deltagarna kan efter sfi 2 gå vidare till sfi 3.

Sfi 3 vänder sig till deltagare som kan förväntas lära sig svenska mycket snabbt. Kursen leder till möjligheter till fortsatta teoretiska studier.

Varje studieväg består av två kurser. För varje kurs finns det mål som behandlar:

- språkförmåga
- språklig medvetenhet och hjälpmedel
- kulturella jämförelser och egen medvetenhet
- samhällsorientering

Efter varje kurs ges betyg. Utbildningen utgår ifrån deltagarnas behov och intressen. Deltagarna arbetar som regel efter individuella studieplaner. Efter avslutad kurs väljer många av deltagarna att gå vidare inom sfi-utbildningen,

eller fortsätta att studera inom kommunens vuxenutbildning. Ett annat alternativ kan vara att välja en yrkesutbildning eller gå ut i förvärvslivet.

Fullföljer alla sfi-utbildningen?

Under flera år har kritik riktats mot att många, närmare 50 procent, avbryter sfi-utbildningen. I de flesta fall finns det dock en naturlig orsak till avhoppet, till exempel föräldraledighet, sjukdom, att man flyttat från kommunen eller fått arbete.

Med de nya kursplanerna är det lättare för sfi-deltagare att avsluta en kurs och återkomma senare vid ett annat tillfälle, även i en annan kommun.

Är sfi-utbildningen obligatorisk?

Sfi är en egen frivillig skolform som alla de som uppfyller behörighetskraven har rätt till. Sfi ingår ofta i introduktionsprogrammet för nyanlända flyktingar.

Om möten

”Ett möte mellan två människor börjar innan de möts. Mötet börjar i det ögonblick då de vet att de kommer att mötas. Då börjar en mental beredskap. Då aktualiseras vissa antaganden om mötets karaktär, om själva den fysiska situationen, om rollerna, om syftet med mötet. Då börjar de ofta omedvetna förväntningarna ta form.

Det är inte alltid man tänker på att man faktiskt har förväntningar och ganska färdiga föreställningar om den man ska möta. Och om förväntningarna förverkligas och även föreställningarna visar sig överensstämma med verkligheten blir man sällan medveten om detta. Då var ju förväntningen inte något abstrakt som hängt i luften, och föreställningen inte enbart en ”föreställning”. Man använde bara sin kunskap om människorna och livet inför mötet.

Om man däremot blir förvånad när man möter varandra, blir man medveten om att man haft någon form av förväntning. Och om man överraskas av något under mötets gång, upptäcker man existensen av föreställningar i sin mentala värld”.

Moster eller Myndighet är den talande titeln på en bok av Seija Wellros (1989). Boken handlar om möten och kulturgränser i Sverige. Citatet ovan är hämtat ur inledningskapitlet, som beskriver vad som kan ske i mötet mellan människor.

Ett möte mellan människor är ofta okomplicerat och löper ganska friktionsfritt, under förutsättning att de som möts känner till reglerna, såväl de ”skrivna” som ”oskrivna”, har samma referensramar och omfattar samma normer och värderingar. Om rätt person gör rätt sak i rätt situation förblir kulturen osynlig. I den egna kultur- och språkmiljön vet man t.ex. hur man

tilltalar olika personer, vad man pratar om, med vem och i vilka situationer. Om något i detta möte, antingen hos personen eller i situationen, inte ser ut att stämma försöker man ändå få det att passa in i ett välbekant mönster. Mycket svårare blir det om det är alltför mycket som inte stämmer. Man blir osäker och förvirrad. Ofta leder detta till att man betraktar samtalspartnern som lite avvikande och konstig. Det är bara man själv och några likasinnade som är riktigt normala. I bästa fall börjar man omvärdera hur man ser på vad som är normalt – icke normalt.

Kenneth Hyltenstam har i en artikel Att återerövra sin mänsklighet (1993) beskrivit de förluster en människa gör vid flyttningen till ett land vars språk han inte behärskar. ”Den kulturellt och språkligt ’omflyttade’ individen kan inte påverka andras tänkande eller handlande, kan inte delta i samarbete som kräver förhandlande, kan inte skapa sin sociala identitet i det nya sammanhanget, kan inte ingå i en social gemenskap på ett fullvärdigt, mänskligt sätt”.

*Sven-Erik Sjöström och
Nadem Muhammed gör
ett staffli.*

*Masoma Safari talar
i telefon.*

En person som flyttar till ett nytt land och lär sig ett nytt språk, behöver det nya språket i första hand för att förstå och göra sig förstådd, för att uttrycka sina önskemål, tankar och känslor. I ett samtal har man att ta ställning till en rad olika frågor och måste ofta snabbt fatta någon form av beslut. Vad har jag och samtalspartnern för relation? Vilket ordval och vilka formuleringar

ska man välja för att göra sig förstådd för att uppnå syftet med kommunikationen och – inte minst viktigt – för att ge det intryck av sig själv, som man önskar ge.

I vardagslivet deltar vi i en mängd olika samtal. Samtalen kan ha olika karaktär beroende på situationen och på relationen till samtalspartnern. Många samtal är av en mer informell karaktär: man småpratar med grannen, personalen på dagis, i skolan eller runt fikabordet på arbetsplatsen. Många som kommer till Sverige träffar inte så många svenskar som man kan småprata med. Man får aldrig veta vad svenskarna talar om i vardagen. Under den första tiden i Sverige är det som regel helt andra samtalssituationer man måste klara av, de mer formella. Det är samtal med läraren i svenska, polis, socialarbetare, sjukvårdspersonal, arbets- och bostadsförmedlare. Personer som i all oändlighet bara frågar och frågar. Villkoren känns inte lika jämlika eftersom den ena samtalspartnern oftast måste fatta någon form av beslut som påverkar den andres situation.

I alla samtal, antingen de är informella eller mer formella, befinner sig många andraspråksinlärare i ett språkligt underläge och känner t.ex. oro vid möten och samtal med nya människor. De flesta av oss har säkert erfarenheter av att det kan vara svårt att hitta de rätta orden och att tungan känns som klister när man ska uttrycka sig på ett nytt språk. Men möjligheten att få använda språket och delta i vardagliga samtal är, enligt forskare, den mest avgörande faktorn för att nå ett bra resultat för en andraspråksinlärare. Det är därför viktigt att få använda språket och delta i samtal.

Vad ska jag som tjänsteman tänka på vid samtal?

Vid kontakt med en myndighet är det inte konstigt om besökaren är både spänd och nervös. Uttalet påverkas av detta och det är ofta svårt att hitta rätt formulering eller rätt ord trots att man egentligen kan och vet vad man vill säga. Man är rädd för att säga fel och vågar inte tala om att man inte förstått. Det kan kännas frustrerande att vara vuxen i tanken men inte i språket, särskilt då det är angeläget att göra ett gott intryck.

Som samtalspartner ska man försöka se till att samtalet sker under så avspända former som möjligt och man måste låta samtalet få ta den tid det tar. Man ska inte vara rädd för pauser; det tar tid att bearbeta och förstå och också att formulera sig på ett annat språk.

Det är viktigt att vara tydlig, stötta samtalet och underlätta förståelsen genom förtydliganden och upprepningar. Undvik långa meningar med mycket och

olika sorts information. Var lyhörd och sök bekräftelse på att viktig information gått fram. Tala om att det är viktigt att säga till om det är svårt att förstå. När det gäller skriftlig information kan man inte ta för givet att alla är läs- och skrivkunniga och för många är det svårt att ta till sig texter med ett formellt språk.

Vad ska jag som handledare på en praktikplats tänka på?

För att underlätta introduktionen på en arbetsplats bör praktikanten få ett förberedande samtal, där frågor som hör till en arbetsplats tas upp, exempelvis vad som menas med flexitid, hur ansvarsfördelningen på arbetsplatsen ser ut och hur beslut fattas.

Kulturbetingade skillnader i hur vi uppfattar tid kan på en arbetsplats många gånger ge upphov till konflikter. Hur ska man förstå, om ingen talat om det, att flexitid innebär flexibel tid, men ändå inom en begränsad tidsram. Alla vet att ordet flexitid i sig också rymmer innebörden punktlighet.

På praktikplatsen är det förstås viktigt att praktikanten får ett positivt bemötande och språklig stöttning av arbetsledare och arbetskamrater. Även om stämningen vid fikabordet är avslappnad och tillåtande kan det ändå vara ansträngande för andraspråkstalaren. Det tar längre tid att lyssna, förstå och formulera sina svar på det nya språket och då kan det bli svårt att hinna med och känna sig delaktig i samtalet. Här har man som handledare en viktig roll att uppmuntra och stötta andraspråkstalaren i samtalet.

En fråga som många infödda talare ställer sig då de samtalar med en person som inte talar svenska så bra, är om, och i så fall när, man ska rätta den som ”säger fel”.

Generellt bör man inte avbryta den man talar med under pågående samtal för att påpeka uttalsfel eller fel ordval. Om personen använt ord eller uttryck som uppenbart kan leda till missförstånd kan man eventuellt ta upp det efteråt.

Hur ska jag veta att vi har förstått varandra?

Det är klart att det kan ske misstag eller uppstå missförstånd i samtal med en andraspråkstalare, när den ena samtalspartnern inte behärskar språket fullt ut. Ibland upptäcker man att personen man samtalar med nickar och säger ”Jag förstår...” men faktiskt inte gör det. Det viktiga är att bygga upp ett samspel där båda parter deltar på lika villkor. Då faller det sig naturligt att signalera om man inte förstår. Den som blir bemött med värme och intresse vågar tala och den som vågar tala utvecklar sitt språk.

Läs mer

Språktypologi och språksläktskap

Andersson Lars Gunnar (2001)

En gravad hund

Bjärvall Katarina (2001)

Att återeröva sin mänsklighet

(I: Invandrare och minoriteter)

Hyltenstam Kenneth (1993)

Tvåspråkighet med förhinder?

Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige

Hyltenstam Kenneth (red.) (1996)

Myter om tvåspråkighet, i Språkvård nr 4, 2002

Lindberg Inger

Världens dåligaste språk

Lindström Fredrik (2001)

En "bra" svenska? – om språk, kultur och makt

Sjögren Annick (red.) (2000)

Moster eller myndighet

Wellros Seija (1989)

Språk, kultur och social identitet

Wellros Seija (1998)

Internet

Centrum för tvåspråkighetsforskning,
Stockholms universitet: www.biling.su.se

Institutet för svenska som andraspråk,
Göteborgs universitet:

<http://svenska.gu.se/institutsv2.html>

Mångkulturellt centrum, Botkyrka:
www.mkc.botkyrka.se

Nationellt centrum för sfi och svenska
som andraspråk: www.lhs.se/sfi

Myndigheter

Arbetsmarknadsverket:
www.ams.se

Integrationsverket:
www.integrationsverket.se

Myndigheten för skolutveckling
www.skolutveckling.se

Skolverket
www.skolverket.se

Hur lär man sig svenska som vuxen?

I april 2001 underteckande generaldirektörerna för Integrationsverket, Migrationsverket, Arbetsmarknadsstyrelsen, Skolverket samt förbundsdirektören för Svenska Kommunförbundet en överenskommelse om att stärka sitt samarbete och samordna myndigheternas förändringsarbete så att asylsökande, flyktingar och andra nyanlända invandrare ska kunna utveckla sina resurser och bli delaktiga i samhället.

Svenskundervisningen är en viktig del i detta arbete, men undertecknarna av överenskommelsen är överens om att det även krävs andra aktiviteter och metoder för att nå målet med introduktionen. Sfi-verksamheten är en del av vuxnas lärande och omfattas därmed av de mål och strategier som gäller för den offentliga vuxenutbildningen.

Att utgå från den enskilde individens behov, förutsättningar och framtidsplaner är en strategi som ställer krav både på flexibelt upplägg och samverkan mellan olika delar av samhället.

2003 infördes nya kursplaner för sfi. De innebär att deltagare kan erbjudas olika studievägar utifrån sina individuella behov och förutsättningar. De nya kursplanerna öppnar också möjligheter att på ett annat sätt än tidigare kombinera studier i sfi med annan verksamhet som yrkesstudier, praktik eller arbete. Introduktionen och bemötandet på arbets- eller praktikplatsen utgör en viktig del av integrationen i vårt samhälle.

”Hur lär man sig svenska som vuxen” är en liten handbok för Dig som arbetar med personer som har svenska som andraspråk för att underlätta kommunikation och ömsesidig förståelse.

